

ISSN 2518-7503

Міністерство освіти і науки України

ПСИХОЛОГІЯ: РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ

Збірник наукових праць

Випуск 13

Рівне – 2019

УДК 159.922.8:378.147

Омельченко Тетяназдобувач ступеня PhD кафедри практичної
психології та психотерапії

Рівненського державного гуманітарного університету

ORCID iD: 0000-0002-4660-7508

DOI https://doi.org/10.35619/prap_rv.vi13.128**ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ САМООЦІНКИ РЕАЛІЗАЦІЇ
ЖИТТЄВИХ ЦІЛЕЙ МАЙБУТНІХ ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ**

Анотація. Найактуальнішою проблема становлення суб'єкта саморозвитку стає в юнацькому віці, коли вирішуються найбільш важливі завдання розвитку особистості: інтеграція і побудова цілісного образу Я, досягнення самоідентичності, особистісне, соціальне і професійне самовизначення. Стаття присвячена визначенню особливості юнацького віку особистості та категорії «студентства» як особливої соціокультурної спільноти. Метою є експериментально дослідити самооцінку реалізації життєвих цілей студентів-психологів. Саморозвиток студентів-психологів є інтегральним психологічним новоутворенням, яке характеризує міру підготовленості особистості до діяльності. Становлення сучасного фахівця можливе тільки за умови єдності розширення професійних знань, вдосконалення вмінь та постійного особистісного зростання. Фах психолога особливий тим, що у ньому рівень професіоналізму пов'язаний з особистісною неординарністю спеціаліста. Діагностичний інструментарій включає основні сфери розвитку особистості, пов'язані з новоутвореннями юнацького віку – вибір професії та кар'єра, створення сім'ї, людські взаємини. Констатовано переважання низького та нижче середнього рівня готовності студентів до постановки стратегічних життєвих цілей з професійного самовизначення, з вибору шлюбного партнера та визначення власної життєвої позиції.

Ключові слова: юнацький вік, студентство, самооцінка реалізації життєвих цілей, фахова підготовка студентів-психологів, робота, фізичний стан, соціальна сфера, душевний та психологічний стан, сім'я.

Постановка проблеми. Становлення сучасного фахівця можливе тільки за умови єдності розширення професійних знань, вдосконалення вмінь та постійного особистісного зростання. У значній кількості молодих людей період особистісного та професійного становлення збігається з роками навчання у ВНЗ, де вони одержують вищу професійну освіту. Найактуальнішою проблема становлення суб'єкта саморозвитку стає в юнацькому віці, коли вирішуються найбільш важливі завдання розвитку особистості: інтеграція і побудова цілісного образу Я, досягнення самоідентичності, особистісне, соціальне і професійне самовизначення. Фах психолога особливий тим, що у ньому рівень професіоналізму пов'язаний з особистісною неординарністю спеціаліста.

Аналіз останніх досліджень. На думку дослідників, саморозвиток особистості відбувається переважно в контексті професійної діяльності, яка є значущою для суб'єкта, наповнюється її змістом, а професійна спрямованість є чинником особистісного зростання (Бодров, Климов, Ложкін, Маркова, Моляко, Семиченко, Фурман). Відповідно, вивчення особливостей формування суб'єкта особистісного саморозвитку неможливе поза контекстом його професійного становлення (Зимня, 2004).

Юнацький період онтогенетично розміщений між отрочеством і дорослістю (вікові межі умовні – від 15-16 до 21-25 років). Саме в юності формується здатність до співпереживання, до активного морального ставлення до людей, до самого себе і до природи; здатність до засвоєння конвенціональних ролей, норм, правил поведінки в суспільстві та ін. Для юнацького віку характерний розвиток механізму ідентифікації відособлення. Також для

цього віку характерні свої новоутворення: самоосвіта, життєві плани та рефлексія (Сергєєнкова, Столярчук та Коханова, 2012).

Згідно Ананьєву, студентство як вікова категорія визначається як рання дорослість (18-25 років), співвідноситься з етапами розвитку дорослої людини та відображає «перехідну фазу від дозрівання до зрілості». Студентський вік є сензитивним періодом для розвитку основних соціогенних потенцій людини. За період навчання у ВНЗ, за наявності сприятливих умов, у студентів відбувається розвиток всіх рівнів психіки, що визначають спрямованість сприйняття, уваги, мислення, пам'яті, рівня володіння певним колом логічних операцій (Кузікова та Максименко, 2007).

І. О. Зимня розглядає студентство як особливу специфічну спільноту людей, організовано об'єднаних інститутом вищої освіти, та виділяє основні характеристики студентського віку, що відрізняють його від інших груп населення високою пізнавальною мотивацією, високим освітнім рівнем, найвищою соціальною активністю і досить гармонійним поєднанням соціальної та інтелектуальної зрілості (Зимня, 2004).

Зазначене повною мірою стосується організації фахової підготовки студентів-психологів, що зумовлюється специфікою їх майбутньої професійної діяльності, спрямованої на надання психологічної допомоги іншим (Бондаренко, Долинська, Панок, Пов'якель, Чепелєва, Шевченко, Яценко). Останнє вимагає від психолога-практика особливих індивідуальних якостей, прогресивної системи цінностей, оптимістичного світогляду, а головне – інтерналізованого, осмисленого ставлення до себе як суб'єкта професійної діяльності (Чепелєва та Пов'якель, 1998).

Мета статті – визначити особливості юнацького віку та експериментально дослідити самооцінку реалізації життєвих цілей студентів-психологів.

Виклад основного матеріалу. Експериментальне дослідження проводилося упродовж 2018-2019 років на базі Рівненського державного гуманітарного університету. В якості генеральної сукупності було обрано майбутніх психологів раннього юнацького віку. Вибіркова сукупність складала 160 студентів спеціальності «Психологія». Із 160 респондентів у експерименті взяли участь 12 студентів-чоловіків (10 студентів – IV курс, 2 студенти – V курс) та 148 студентів-жінок (30 студентів – III курс, 80 студентів – IV курс, 38 студенти – V курс). Вибіркова сукупність за гендерною ознакою відповідає даному параметру у генеральній сукупності (студенти Рівненської області спеціальності «Психологія»).

Методика «Самооцінка реалізації життєвих цілей особистості» Молочникова включає основні сфери розвитку особистості, пов'язані з новоутвореннями юнацького віку – *спрямованість у майбутнє* (вибір професії, кар'єра), *кохання* (створення сім'ї), *дружба* (людські взаємини). Постановка перспективних життєвих цілей та осмислення і самооцінка здатності до їх реалізації активізує процеси самосвідомості досліджуваних, пов'язані з самовизначенням, саморозвитком та самореалізацією. Аналіз й інтерпретація результатів самооцінки реалізації життєвих цілей особистості були проведені окремо за кожною шкалою з шести базових життєвих сфер особистості: *фізичний стан*, *психічний (душевний) стан*, *соціальний стан (людські взаємини)*, *сімейне життя, побут, робота (кар'єра)*. Питання, були розділені на ті, що підлягають кількісному опрацюванню й ті, що вимагають, переважно, якісної характеристики. Нижче ми подаємо узагальнений аналіз отриманих результатів дослідження (Коломинський, 2003).

Робота. Маркетинг. Для вивчення життєвих цілей у сфері «робота» методика містить запитання, даючи відповіді на які, студенти мали змогу усвідомити цілі, що необхідно ставити, для досягнення оптимального професійного самовизначення. 53% респондентів назвали основні цілі, спрямовані на досягнення у майбутній професійній діяльності: «матеріальне забезпечення», «власний бізнес», «бізнес-леді» тощо. Це означає, що основна мета професійного навчання пов'язується студентами з досягненням економічної незалежності. І лише 17,3 % студентів визначали свої життєві цілі як «саморозвиток», «досягнення професіоналізму», «улюблена робота», «самовдосконалення», «стати фахівцем своєї справи» тощо.

На питання, що передбачало визначити основні мотиви обрання спеціальності, якій навчаються, не змогли відповісти вже 52,8 % студентів. Позитивні сторони мотивації не були вказані жодним студентом. До негативних сторін мотивації дехто відніс такі характеристики, як *невизначеність, нестійкість, впертість, лінощі та страх перед майбутнім*. Такі відповіді студентів свідчать про низький рівень мотивації до професійного самовизначення. На питання, які заходи необхідно вжити, аби досягти кращого професійного самовизначення, більшість студентів вказали *виробничу практику, участь у тренінгах та курси підвищення кваліфікації*, що вказує на відносну обмеженість знань студентів стосовно різноманітності шляхів і засобів набуття професійних знань, умінь та навичок.

Одна третя частина досліджуваних (33,3%) студентів немає мотивації й натхнення до будь-яких форм життєдіяльності, проте більшість (81,5%) має надію, що майбутня професійна діяльність допоможе у досягненні життєвих цілей. Разом з тим, уявлення про цю діяльність має лише половини респондентів (53,7%) (Рис. 1).

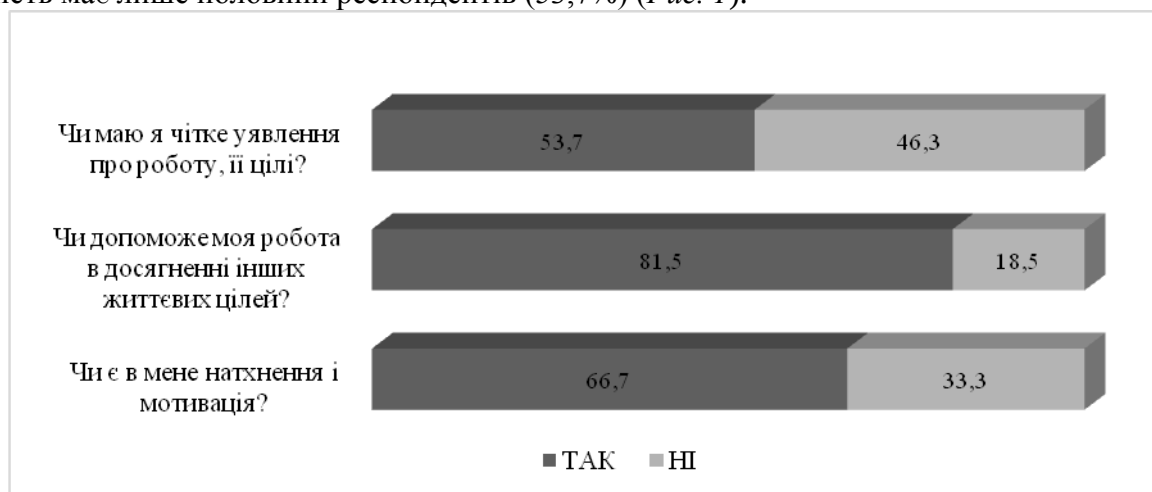

Рис. 1 Самооцінка реалізації життєвих цілей особистості у сфері «робота, маркетинг»

Побут. Ранжування відповідей студентів у сфері «побут» показало, що свій економічний стан на сьогодні студенти переважно визначили як *недостатній, нестабільний та залежний від батьків*. Більшість студентів (72,0 %) вказали, що вони дотримуються певних правил, що дає змогу не виходити за межі бюджету. 28,0 % студентів вказали на неможливість жити у межах бюджету. На питання, які цілі треба ставити перед собою та які заходи прогнозувати, щоб покращити своє матеріальне становище, 81,3 % студентів відповіли, що, крім основної, будуть шукати додаткову роботу, 11,0 % шукатимуть лише високооплачувану роботу, 7,7 % студентів повідомили, що будуть економити на всьому (рис. 2).

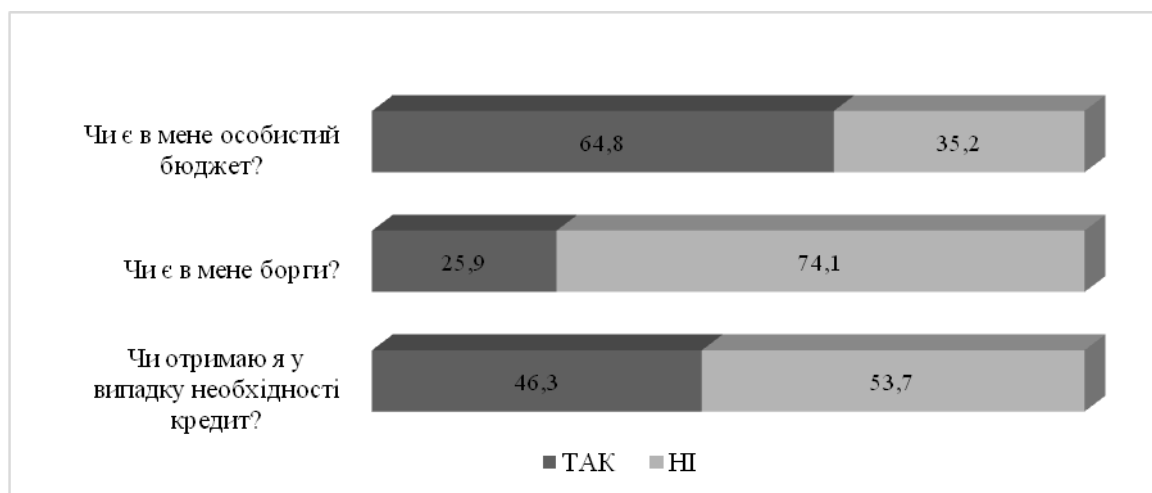

Рис. 2 Самооцінка реалізації життєвих цілей особистості у сфері «побут»

Таким чином, уже зі студентського віку наша молодь орієнтована на несприятливі соціально-економічні умови, у яких замість творчості та повної реалізації професійного потенціалу, їй доведеться обмежувати себе та пристосовуватися до існуючих умов.

Фізичний стан. У результаті ранжування відповідей було встановлено (рис. 3), що більшість студентів задоволені своїм фізичним станом, хоча оцінку дають за зовнішнім виглядом та за самопочуттям. Лікаря відвідують в основному за загальним студентським медоглядом. Постійно займаються спортом лише 29,0 %. Однак 52,9 % студентів вказали на нестачу сну, 30,0 % на погане харчування (не правильне).

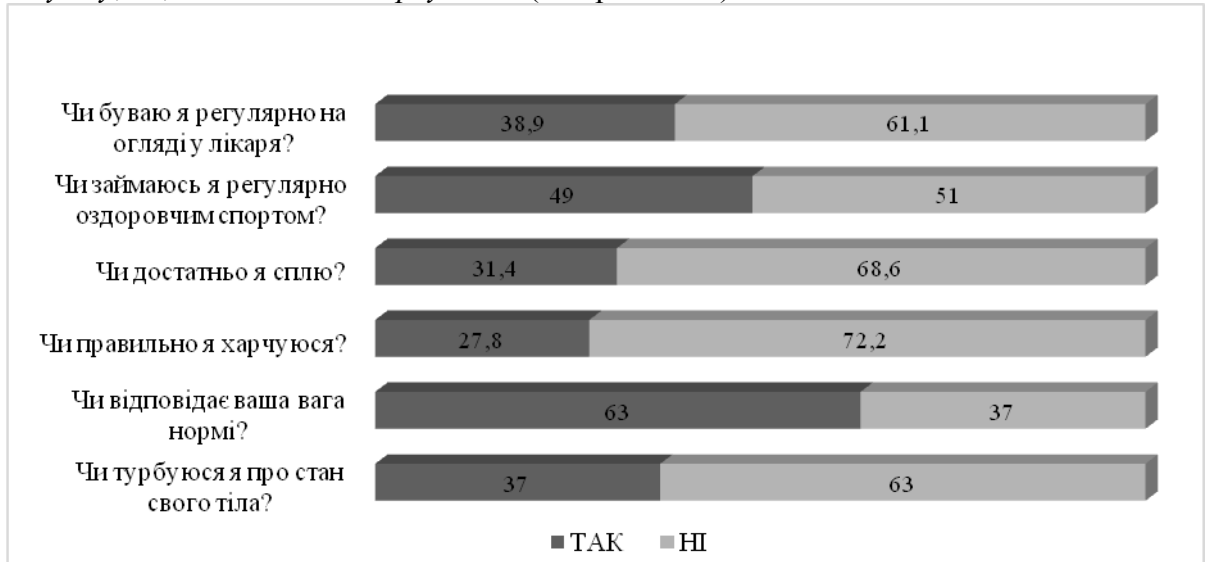

Рис. 3. Самооцінка реалізації життєвих цілей особистості у сфері «фізичний стан»
«Соціальний стан та людські стосунки».

Представлені на рис. 4 результати засвідчують, що соціальна сфера психологічно для респондентів є більш значущою, ніж проблеми фізичного існування. Відповіді студентів вказують на пасивну життєву позицію, яка може стати на заваді особистісної активності.

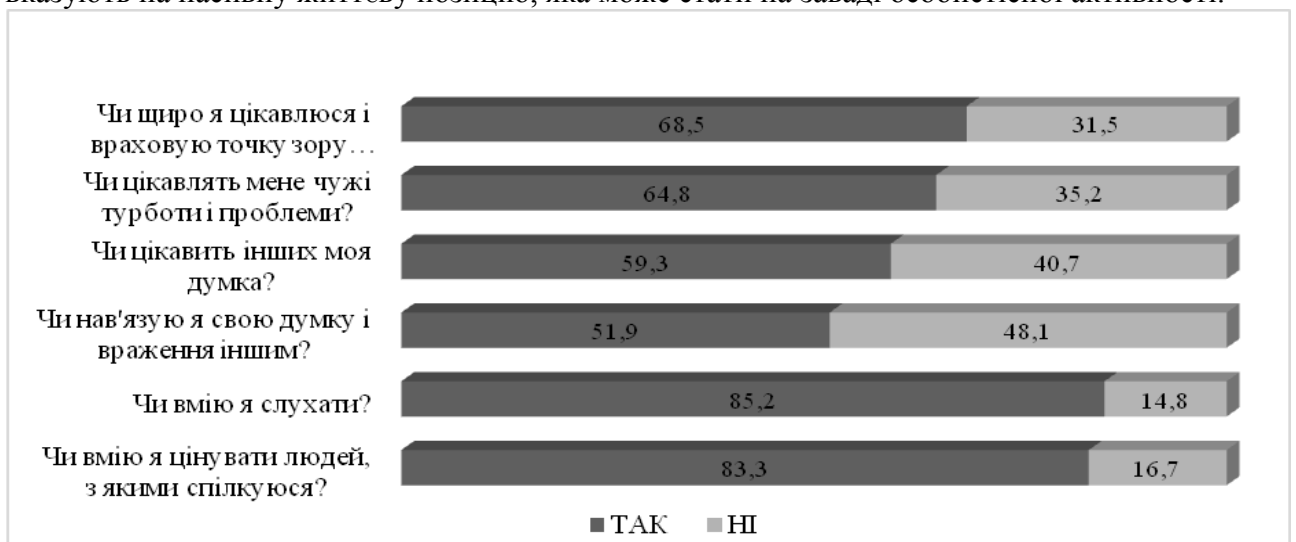

Рис. 4. Самооцінка реалізації життєвих цілей особистості у сфері «соціальний стан та людські стосунки»

У результаті ранжування відповідей було виявлено, що майже всі студенти (96,0 %) вказали, що насправді цікавляться думкою інших про себе, однак жоден студент не написав, як він це використовує. Також усі студенти зазначили, що вміють слухати інших та цінувати тих, з ким мають стосунки. Однак на питання, «чи прагнете ви сприяти розвитку людей, з якими маєте стосунки?», 35,3 % студентів відповіли «ні».

Аналіз результатів у наступній сфері «душевна готовність та психологічний стан» дав змогу встановити, що на питання «чи займаюсь я постійно саморозвитком» більшість

студентів (71,4 %) відповіли ствердно. Газети, щоденні видання, спеціальні випуски та літературні твори студенти також читають, але не регулярно. За новинами у пресі, радіо і телебаченням теж слідкують (нерегулярно) всього 42,8 % студентів. На питання, які навчальні заходи, збори, конференції, спецкурси відвідують, змістовно відповіли 64,2 %. Також більшість студентів ствердно відповіли, що мають власний план саморозвитку. Однак на конкретне запитання «Як можете розвивати свою мотивацію і душевний стан?» відповіли так: 21,4 % вказали на тренінги, книги, фільми, музику, підтримку сім'ї; 63,8 % назвали саморозвиток, пізнання чогось нового, бесіди з друзями; 14,8 % не відповіли на питання.

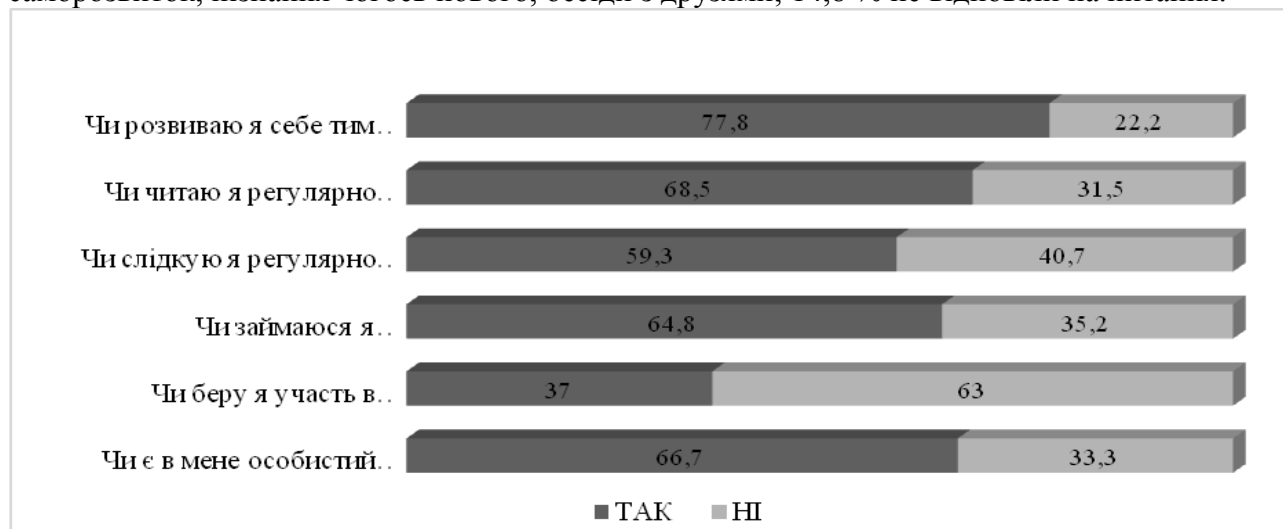

Рис. 5. Самооцінка реалізації життєвих цілей особистості у сфері «душевний стан, психічний стан»

Як показують представлені графічно результати дослідження близько третини, а за окремими показниками й більше студентів не мають чіткого плану індивідуального розвитку, не беруть участі як у громадських справах, так і в певних видах навчально-наукової діяльності та не цікавляться суспільним життям (рис. 5). Отже, в сучасних студентів наявне прагнення до саморозвитку, але шляхи його реалізації є доволі неусвідомленими.

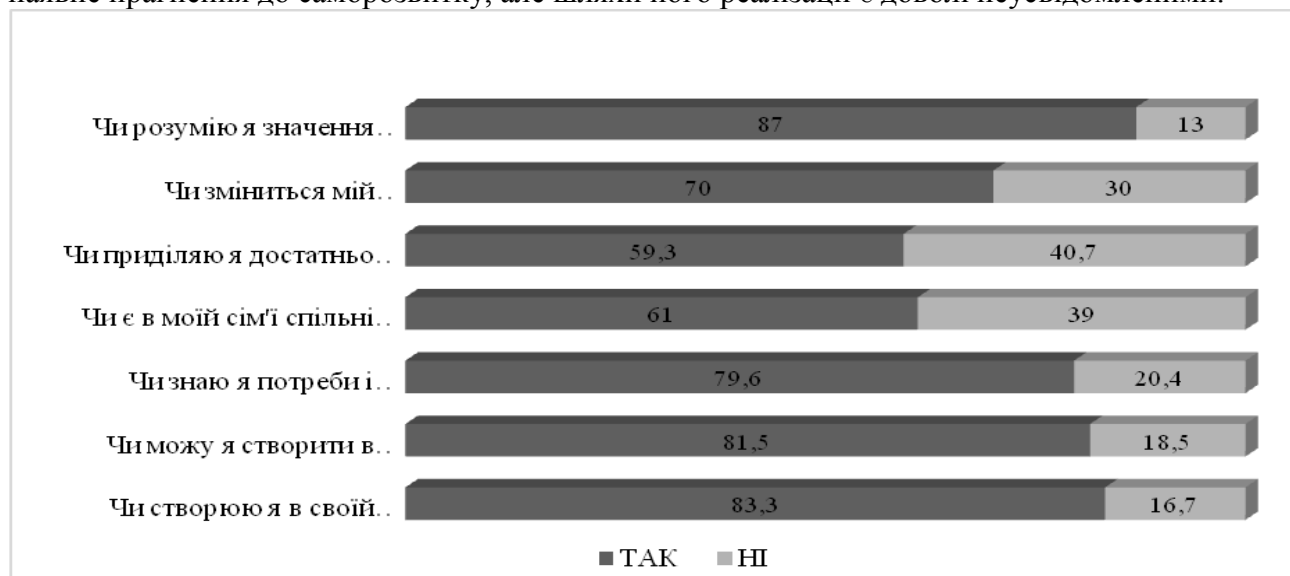

Рис. 6. Самооцінка реалізації життєвих цілей особистості у сфері «сімейне життя»

Сфера «сімейне життя» характеризувала готовність студентів до постановки стратегічних цілей з вибору шлюбного партнера (рис. 6). Усі студенти відповіли, що вони знають призначення сім'ї. У нашій вибірці 40,0 % студентів мають постійного супутника життя і приділяють йому достатньо уваги. Однак насторожує той факт, що 53,3 % опитаних вказують, що не мають спільних захоплень. На питання «Чи відомі Вам потреби свого

партнера» студенти відповідають ствердно, а створити належні умови для спільного життя намагаються лише 46,6 % студентів.

Переважна більшість респондентів розуміє і позитивно оцінює значення сім'ї у житті людини. Сім'я продовжує відігравати суттєву роль у їх житті, хоча зв'язки слабшають, а час проведений у батьківській сім'ї скорочується. Разом з тим і досить значна кількість студентів і не має близьких сімейних стосунків, що може негативно вплинути на подальше створення та взаємодію у їх власній сім'ї.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У сфері «робота» юнаки і дівчата не мають чітких уявлень про стратегічні життєві цілі з професійного самовизначення, не можуть обґрунтувати шляхи та засоби їх досягнення. Постановка студентами життєвих цілей стосовно налагодження власного побуту характеризується недалекоглядністю та невмінням планувати власне матеріальне забезпечення. У сфері «фізичний стан» студенти представили широку палітру способів здорового життя. У соціальній сфері відповіді студентів вказують на особистісну пасивність, або на «безплідну» життєву позицію, за умов якої від них нічого не вимагається. У сфері «душевного та психологічного стану» у сучасних студентів наявне прагнення до саморозвитку, але шляхи його реалізації є доволі неусвідомленими. У сфері «сім'ї» вони вважають потенційно важливою наявність власної сім'ї, близьких стосунків, але більше половини з них не обирають партнера відповідно до спільних інтересів.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

- Зимняя, И. (2004). *Педагогическая психология*. Москва: Логос.
- Коломинський, Н. (2003). Методологічні засади професійної підготовки практичного психолога. *Практична психологія та соціальна робота*, 4, 8-13.
- Кузікова, С., Максименко, С. (2007). Життєві цінності як складова професійного становлення студентів-психологів. *Проблеми загальної та педагогічної психології*, IX, 6, 223-227.
- Сергеєнкова, О., Столярчук, О., Коханова, О. (2012). *Вікова психологія*. Київ: Київський університет ім. Б. Грінченка.
- Чепелева, Н., Пов'якель, Н. (1998). Теоретичне обґрунтування моделі особистості практичного психолога. *Психологія*, III, 35-41.

REFERENCES

- Zimniaia, I. (2004). *Pedagogicheskaiia psikhologiiia [Pedagogical psychology]*. Moskva: Logos. [in Russian].
- Kolomyynskyi, N. (2003). Metodolohichni zasady profesiinoi pidhotovky praktychnoho psykholoha [Methodological principles of professional training of a practicing psychologist]. *Praktychna psykholohiia ta sotsialna robota [Practical psychology and social work]*, 4, 8-13. [in Ukrainian].
- Kuzikova, S., & Maksymenko, S. (2007). Zhyttievi tsinnosti yak skladova profesiinoho stanovlennia studentiv-psykholohiv [Life values as a component of professional development of psychology students]. *Problemy zahalnoi ta pedahohichnoi psykholohii [Problems of general and pedagogical psychology]*, IX, 6, 223-227. [in Ukrainian].
- Serheienkova, O., Stoliarchuk, O., & Kokhanova, O. (2012). *Vikova psykholohiia [Age psychology]*. Kyiv: B. Grinchenko University of Kyiv. [in Ukrainian].
- Chepelieva, N., & Pov'iakel, N. (1998). Teoretychne obgruntuvannia modeli osobystosti praktychnoho psykholoha [Theoretical substantiation of the personality model of a practical psychologist]. *Psykholohiia [Psychology]*, III, 35-41. [in Ukrainian].

**EXPERIMENTAL STUDY OF THE SELF-EVALUATION OF LIFE GOAL
ACCOMPLISHMENT BY FUTURE PRACTICAL PSYCHOLOGISTS****Tetiana Omelchenko**

PhD student

Rivne State University of the Humanities

ORCID iD: 0000-0002-4660-7508

DOI https://doi.org/10.35619/prap_rv.vi13.128

Abstract. *The problem of the formation of a self-development subject becomes most topical at a young age, when the most important tasks of personality development are solved: integration and creation of a holistic self-image; achievement of self-identity; personal, social, and professional self-determination. For a large number of young people the period of intense personal and professional development coincides with their years at university where they obtain a professional higher education degree. Psychology as a profession stands out among the rest as in its case the level of professional skills goes hand in hand with unique personality. The article aims to identify the characteristics of youth and the category of the student community as a special sociocultural group. The goal is to experimentally study the way psychology students self-evaluate the accomplishment of their life goals.*

The diagnostic tools include the main areas of personal development, related to the novelties attributed to the young age — the choice of a profession or career, having a family, interpersonal relationships. The respondents do not have a clear idea of their strategic life goals from the point of view of professional identity. Taking care of one's daily needs is characterised by poor judgement and the inability to manage one's finances. The students present a variety of examples of leading a healthy lifestyle.

The results of the research point at an overall passive attitude to life. Although modern students show an interest in personal development, they lack awareness of ways to make it happen. Future psychologists consider having their own family and developing close relationships potentially important. However, more than half of them do not choose their partners based on common interests. The article concludes that the level of readiness to set strategic life goals when it comes to professional identity, finding a partner and forming an attitude to life, is mostly low and below average.

Key words: *youth, student community, self-evaluation of life goal accomplishment, work, physical health, social life, mental health, family.*

Стаття надійшла до редакції 30.10.2019 р.

З М І С Т

Барчі Б. Психологічне дослідження емоційного стану безробітних осіб.....	5
Вронська В. Історія розвитку медсестринства та удосконалення діяльності медичних сестер дошкільних навчальних закладів.....	11
Гордійчук К. Психологічні особливості професійного самовизначення старшокласників.....	15
Деревянко Н. «Допомога іншому» як стратегія просоціального розвитку особистості.....	20
Джеджер О. Особливості емоційного переживання студентами актуальних ситуацій.....	25
Каргіна Н. Особливості надання психологічної допомоги особам з низьким рівнем психологічного благополуччя: можливості та обмеження.....	31
Клюйко Л. Психологічні чинники феномену суб'єктивного благополуччя та його впливу на задоволеність життям особистості.....	36
Корнієнко І. Дослідження житлового простору і його роль у емоційній саморегуляції особистості.....	42
Корчакова Н. Репутація групи як мотив дитячої просоціальності.....	48
Крюкова Л. Вплив емоційної сфери на процеси адаптації першокласника до навчального процесу..	57
Кулакова Л., Кулаков Р. Шляхи формування почуття власної гідності особистості в онтогенезі.....	64
Литвиненко С. А., Ямницький В. М. Психологічні особливості роботи з батьками в психотерапії дітей та підлітків.....	79
Михайлова І. Аналіз ефективності прийняття «сильної пози» як засобу корекції низького рівня самооцінки.....	75
Назаревич В. Соціальне вигнання як форма остракізації в навчальному середовищі.....	82
Омельченко Т. Експериментальне дослідження самооцінки реалізації життєвих цілей майбутніх практичних психологів.....	90
Павелків Р., Безлюдна В., Осьмак Л. Психологічний аналіз комунікативних бар'єрів майбутніх психологів	97
Примачок Л. Професійна компетентність як інструмент ефективного фахового становлення спеціаліста з фізичної реабілітації.....	106
Рудюк О. Факторна модель ціннісної структури суб'єктів освітнього процесу у вищій школі.....	116
Савуляк В. Особливості соціального сприймання у підлітковому віці.....	123
Слободянюк О., Радчук Г. Розвиток соціального інтелекту у студентів – майбутніх педагогів.....	129
Созонюк О. Психологічні особливості становлення професійної ідентичності майбутніх педагогів..	136
Сочинська Р. Емпіричне вивчення психологічних особливостей розвитку творчого потенціалу у підлітків.....	142
Сторож О. Роль креативності у розвитку творчої соціалізації особистості.....	147
Сукнацька А. Самотність і особливості її переживання в юнацькому віці.....	154
Коломієць Т., Тачук В. Чинники задоволеності шлюбом на різних етапах дорослості.....	159
Філоненко Д. Структура мотивації досягнень особистості ІТ-спеціаліста.....	165
Хомич І. Факторна структура особистості молодшого школяра.....	173
Hupavtseva N. Psychological features of facilitative interaction in the process of organizing dialogues at the lessons at secondary school.....	180
Чмуневич Н., Павелків В. Особливості розуміння феномену свободи в підлітковому та юнацькому віці.....	190
Щербакова О. Емоційний інтелект та академічні здібності учнів старшого підліткового віку.....	195
Відомості про авторів	201